

บทที่ 5

พลวัตหนึ่งของลัทธิชาตินิยม

การรวมเยอรมนี

เยอรมนีมีสภาพเช่นเดียวกับอิตาลี เป็นกลุ่มรัฐย่อย ๆ ที่เข้ามารวมกันในนามของสหภาพรัฐเยอรมัน เยอรมนีในศตวรรษที่ 19 ยังคงมีสภาพเหมือนกับอาณาจักรโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ในสมัยกลาง แต่อำนาจของอาณาจักรมิได้มีเหมือนเดิม อดีตจักรพรรดิโนโปเลียนทรงยกเลิกอาณาจักรจอมพลอนีไปในปี 1806 พร้อมกันนั้นยังได้รวมเอาดินแดนภาคตะวันตกเฉียงเหนือของเยอรมนีเข้าอยู่ในอาณาจักรฝรั่งเศส และได้จัดตั้งดินแดนส่วนที่เหลือจากบริเวณตอนกลาง จากทะเลบอลติกถึงภูเขาแอลป์ ตั้งขึ้นเป็นสหพันธรัฐแห่งลุ่มแม่น้ำไรน์ โดยอยู่ภายใต้อิทธิพลของฝรั่งเศส และแล้วยังได้ผลักดันให้ออสเตรียออกไปจากเยอรมนีมุ่งไปด้านตะวันออก รวมทั้งทั้งปรัสเซียให้อยู่โดยลำพัง ให้มีฐานะเป็นรัฐกษัตริย์ภายใต้ร่มเงาเขตอิทธิพลของรัสเซีย ทว่าการกระทำของโนโปเลียนก่อให้เกิดการต่อต้าน เกิดการรวมตัวของพลัทธิชาตินิยมขึ้นอย่างเงียบ ๆ และดูเหมือนว่าทุกคนเฝ้ามองปรัสเซีย ในฐานะจะช่วยปลดปล่อยชาวเยอรมันให้พ้นจากต่างชาติ ค.ศ. 1815 เมื่อมีการประชุมที่เวียนนา มีชาวเยอรมันบางกลุ่มตั้งความหวังว่า อาจมีการเจรจาเรื่องการสถาปนาความมั่นคงขึ้นในเยอรมนี แต่ก็ต้องประสบกับความล้มเหลวอีก เนื่องจากมิใช่จุดประสงค์ของออสเตรีย (เมทาเทอนิก) เยอรมนีจึงเกิดขึ้นภายใต้ชื่อสหพันธรัฐเยอรมัน ที่มีออสเตรียเป็นประธาน และมีสถานภาพทางการเมืองไม่แตกต่างไปจากอาณาจักรโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ดังที่กล่าวมา แต่เมื่อมาถึงปี 1848 ได้มีเหตุการณ์แสดงออกให้เห็นถึงความมุ่งมั่นของชนชาติเยอรมันที่จะรวมประเทศอีกครั้งหนึ่ง ความพยายามที่จะเป็นมหาอำนาจเช่นผู้อื่น ๆ ถึงแม้ว่าเหตุการณ์จะล้มเหลวลงอีกก็ตาม

ในช่วงศตวรรษที่ 19 ลัทธิโรแมนติคกับลัทธิชาตินิยมมีอิทธิพลเท่าเทียมกัน ในการพัฒนาด้านความคิดของชาวเยอรมัน นักเขียน กวี นักแต่งเพลงของสมัยโรแมนติค ได้สอดใส่ความรู้สึกชาตินิยมไว้ในผลงานของตนอย่างเต็มที่ การเชิดชูวีรบุรุษที่จะสามารถรวมเยอรมันเข้าไว้ด้วยกัน นักปรัชญาและนักเขียนพยายามวิพากษ์วิจารณ์ชี้ให้เห็นถึงวัฒนธรรมเยอรมันที่สูงส่งกว่าชาติอื่น ๆ (Volk) เฮเกลใช้กฎไตรลักษณ์อธิบายให้เห็นถึงความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ที่มีพื้นฐานมาจากการไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความแข็งแกร่งจะเกิดขึ้นจากความอ่อนแอ และลิส (Friedrick List) ได้ชี้ให้เห็นถึงพลังทางเศรษฐกิจที่จะมีส่วนทำให้ความไฝ่ฝันของชาวเยอรมันเป็นจริงขึ้นมา

ความคิดเสรีนิยมเป็นพลังสำคัญเช่นเดียวกับชาตินิยม ชนชั้นกลางชาวเยอรมันต้องการการปกครองแบบรัฐสภา และรัฐบาลยื่นมือเข้าช่วยเหลือคนบางด้านเศรษฐกิจ ต่างมีความเห็นต้องกันว่า การรวมเยอรมนีจะสนองความต้องการทั้ง 2 ประการได้ กลุ่มเสรีนิยมดำเนินการในสภาแฟรงเฟิร์ตของปี 1848 การพ่ายแพ้ของกลุ่มเสรีนิยมครั้งนี้ได้ให้ความคิดหัวอย่างใหญ่หลวงกับกลุ่มเสรีนิยม ซึ่งความรู้สึกนั้นได้เปลี่ยนมาเป็นการปฏิบัติ และจะเห็นว่าลัทธิทหาร และลัทธิการเมืองที่แสดงอำนาจ เป็นทางเดียวที่จะทำให้ประเทศเป็นปึกแผ่นได้

แผนการณ์ของปรัสเซียจะเด่นชัดกว่าของออสเตรีย ปรัสเซียนอกจากจะมีแผนการณ์ปรับสภาพเศรษฐกิจของเยอรมนีโดยทั่วไปให้ดีขึ้นแล้ว ยังจะใช้สหภาพศุลกากรกีดกันออสเตรีย รวมทั้งแสดงท่าทีเป็นผู้นำของรัฐเยอรมันทั้งหมดอีกด้วย ในครั้งแรกของศตวรรษที่ 19 เยอรมนีจัดเป็นประเทศกสิกรรมที่ล้าหลังจะมีโรงงานอุตสาหกรรมอยู่บ้างก็เป็นจำนวนน้อย เช่น ในแคว้นไรน์ แซกโซนี ไชลชีเย และในกรุงเบอร์ลิน แต่อุตสาหกรรมเหล่านี้เป็นอุตสาหกรรมเบา และการพัฒนาอุตสาหกรรมก็เป็นไปได้ยาก เพราะขาดปัจจัยสำคัญด้านการขนส่ง ทั้งนี้เนื่องจากอุปสรรคที่สภาพการเมืองแตกต่างกันในแต่ละรัฐ การพัฒนาจึงขาดความร่วมมือ และขาดความเหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็นระบบการเงิน การค้า ภาษี หรือระบบแลกเปลี่ยน เยอรมนีเคยได้รับการพัฒนามาบ้างโดยนโปเลียน แต่หลังจากปี 1815 ทุกอย่างได้หยุดซงกไป มีเพียงปรัสเซียเท่านั้นที่ก้าวไปข้างหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง รัฐบาลเช่นสเติ่นและฮาร์เดนเบิร์ก ได้ทำให้ระบบทาสติดที่ดินล้มเลิกไป ลดข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ ส่งเสริมให้การค้าเสรีขึ้น ซึ่งจะทำให้เกิดการแข่งขันกัน และพัฒนาทางเศรษฐกิจไปในตัว

ปรัสเซียได้นำระบบสหภาพศุลกากรเข้ามาใช้ ปรับระบบภาษีของบรรดารัฐสมาชิกให้เหมือนกันหมด กีดกันสินค้าจากต่างประเทศมิให้เข้ามาตีตลาดรัฐสมาชิก เปรียบเหมือนเป็น German Common Market (ปัจจุบันคือความคิดเรื่อง European Common Market) นอกจากนั้นยังมีแผนการณ์พัฒนาด้านการคมนาคม หลังปี 1830 ได้มีการวางรางรถไฟทั่ว ๆ ไปในเยอรมนี ทั้งด้วยเงินทุนของรัฐและของเอกชน การจัดตั้งธนาคารกลาง เช่น Darmstadter Bank ก่อตั้งขึ้นในปี 1853 และต่อจากนั้นก็ขยายออกไปเรื่อย ๆ การเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหลายอย่าง ทำให้การแลกเปลี่ยนความคิดเป็นไปอย่างคล่องตัว จึงยังมีผลกระทบด้านความรู้สึกชาตินิยมให้ตื่นตัวมากขึ้น

ประมาณกลางศตวรรษที่ 19 แผนการณ์ที่จะรวมเยอรมันของปรัสเซียก็ถูกตระเตรียมไว้เป็นที่แน่นอนแล้ว ปัญหาอยู่เพียงว่าใครจะเป็นผู้ทำให้เกิดการณ์เกิดขึ้นได้ และควรจะเกิดขึ้นในรูปใดดี วิธีการประชาธิปไตยได้ลองทำแล้ว คือ รัฐสภาแฟรงเฟิร์ตปี 1848 ซึ่งถึงจะมีได้ค่านึงว่าจะเป็นระบบรัฐสภาหรือสาธารณรัฐ แต่ทุกอย่างก็ประสบความล้มเหลว กษัตริย์แห่งปรัสเซียได้

พยายามโดยลำพังในปี 1850 แต่ถูกออสเตรียขัดขวาง และการพ่ายแพ้ของปรัสเซียที่ Olmutz ในปลายปีเดียวกันนั้นเอง ทำให้แผนการณ์ที่จะรวมเยอรมนีถูกเลื่อนออกไปอีกชั่วระยะหนึ่ง

ปี 1861 พระเจ้าวิลเลียมที่ 1 อนุชาของเฟรเดอริกวิลเลียมที่ 4 ขึ้นครองราชย์สืบต่อจากพระเชษฐา เหตุการณ์ในปรัสเซียจึงเริ่มเปลี่ยนแปลงไป พระองค์ทรงแตกต่างไปจากพระเชษฐา มีความพอใจในอำนาจ เจ้าเล่ห์เพทุบาย และไม่กลัวออสเตรีย หัวปฏิกริยา ไม่นิยมในความคิดเสรีนิยมและประชาธิปไตย นอกจากนั้นยังเป็นผู้เชี่ยวชาญทางการทหาร และเชื่อว่า “อำนาจ” เท่านั้นจะทำให้แผนการณ์ทุกอย่างประสบผล หลังจากได้ราชสมบัติ พระองค์ทรงแต่งตั้งรัฐมนตรีที่สำคัญ 2 คน คือ ฟอนรูน (Von Roon) เสนาบดีกลาโหม และ ฟอน โมลเก้ (Von Moltke) เป็นหัวหน้าคณะทหาร บุคคลทั้งสองมีความคิดต่อต้านพวกเสรีนิยมพอ ๆ กับต่อต้านออสเตรีย เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ พระองค์ทรงปรับปรุงและขยายกองทัพ จากกำลังพล 500,000 คน เพิ่มขึ้นเป็น 750,000 คน จนกล่าวได้ว่าคณะทหารมีอิทธิพลเหนือพระมหากษัตริย์อีกด้วย

ดังนั้น จึงทำให้สภาผู้แทนซึ่งมีกลุ่มเสรีนิยมคุมเสียงข้างมาก แสดงความไม่พอใจอย่างเปิดเผยในการเพิ่มภาษีอากร อันที่จริงแล้ว ต้องการจะแสดงให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ว่ารัฐสภามีอำนาจเหนือพระมหากษัตริย์มากกว่า การเผชิญหน้ากันของฝ่ายบริหารและนิติบัญญัติอาจนำมาซึ่งสงครามกลางเมือง ในที่สุดพระองค์ทรงคิดจะสละราชสมบัติ แต่ฟอนรูนได้แนะนำให้พระองค์หาคนเข้ามาช่วยแก้สถานการณ์และได้เสนอชื่อบิสมาร์ค ซึ่งขณะนั้นเป็นทูตอยู่ฝรั่งเศส บิสมาร์คจึงถูกเรียกตัวกลับให้มารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของปรัสเซีย

การขึ้นสู่อำนาจของบิสมาร์ค (Otto Von Bismarck) เกิดเมื่อปี 1815 และสิ้นชีวิตวันที่ 30 กรกฎาคม ปี 1898 บิสมาร์คเกิดในปีที่ปรัสเซียมีสภาพเป็นมหาอำนาจที่เล็กที่สุด แต่เมื่อถึงปีที่เขาสิ้นชีวิต เขาสามารถทำให้เยอรมนีเป็นประเทศที่มีอิทธิพลมากที่สุดในยุโรป แต่ก็มิได้หมายความว่าทุกสิ่งทุกอย่างเกิดจากการกระทำของเขา แต่เขาสามารถนำเอาพลังประชกร การก้าวหน้าทางอุตสาหกรรมหนัก เข้ามารวมกันและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้

บิสมาร์คจัดว่าเป็นคนอนุรักษ์นิยมโดยกำเนิดและสภาพแวดล้อมพอ ๆ กับแมทเทอนิค มีแต่วิธีการที่จะให้ไปถึงจุดประสงค์เท่านั้นที่ต่างกัน แมทเทอนิคต่อต้านการปฏิวัติ และจบลงพร้อมด้วยความล้มเหลว แต่บิสมาร์คเป็นผู้นำของการปฏิวัติ และใช้มันให้เป็นประโยชน์กับตนเอง เป็นที่เข้าใจได้ว่าบิสมาร์คคำนึงถึงสถานการณ์ที่แท้จริง จากจดหมายที่เขียนไปถึงภรรยา บิสมาร์คกล่าวว่า “เวลาของระบบสมบูรณาญาสิทธิราชได้สิ้นสุดลงแล้ว และการปกครองโดยผู้แทนของประชาชนจะต้องเป็นจริงขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม เราจะต้องพยายามดึงอำนาจให้อยู่กับพระมหากษัตริย์ให้มากที่สุด

“เท่าที่จะทำได้” ดังนั้นจึงจะเคยเรียกที่ประชุมแฟรงเฟิร์ตปี 1848 ที่ให้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งกับประชาชนทุกคนว่า “organized anarchy” บิสมาร์คต้องใช้วิธีเสรีนิยมในที่สุด

บิสมาร์คอ้างเสมอว่าต้องการทำให้เยอรมนีเป็นปึกแผ่นรวมกัน แต่แท้ที่จริงเป็นการแบ่งแยกเยอรมนีกับออสเตรีย นอกจากนั้นยังได้ใช้กำลังทหารเอาชนะเหนือออสเตรียและฝรั่งเศส และยังทำให้อาณาจักรทั้งสองมีสภาพจอมปลอมว่ายิ่งใหญ่และเป็นเอกราชต่อไปอีก เขาสนองความต้องการของคนเยอรมันเรื่องสิทธิออกเสียงเลือกตั้งทั่วไป แต่เพื่อผลประโยชน์ของชนชั้นของตนเอง และยังไปกว่านั้นคือเพื่อตนเองเท่านั้น แต่บิสมาร์คก็มีความสามารถที่ควบคุมคนเยอรมันไว้มิให้ก่อความรุนแรง หรือประสบกับความพินาศได้

เขาเป็นคนหลอกลวง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องส่วนตัว หรือนโยบายการเมือง ใช้วิธีการ “blood and iron” ในขณะที่พูดถึงสันติภาพ แสดงตนเป็นพลเรือน แต่ใช้วิธีการทหารเสมอมา รวมทั้งมีอิทธิพลเหนือนายพลเยอรมันอีกด้วย บิสมาร์คเป็นบุคคลแบบผู้ดียุงเกอร์ (Junker) คือผู้ดีชนบทปรัสเซีย ชอบดื่ม ชอบต่อสู้ แต่ก็ใช้มันสมอง เป็นนักชาตินิยมปรัสเซีย แต่มิใช่ชาตินิยมเยอรมัน ใฝ่ฝันที่จะเห็นความยิ่งใหญ่ของปรัสเซียเสมอมา

เขายุ่งเกี่ยวกับการเมืองครั้งแรกในปี 1848 และยังทำตนให้เห็นเป็นนักปฏิวัติอยู่อีกเสมอมา เคยเป็นทูตไปรัสเซียระหว่างปี 1859—1862 หลังจากนั้นยังไปเป็นทูตที่ปารีสในปี 1862 อีกด้วย บิสมาร์คมีนโยบายแสวงหาความมั่นคงทั้งภายในและภายนอก ทุกสิ่งทุกอย่างที่เขาทำก็เพื่อป้องกันอันตรายและบางครั้งเป็นอันตรายที่คิดผ่านคนเดียวด้วย สำหรับนโยบายภายใน บิสมาร์คมีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างความสมดุลงบการการเมืองให้เกิดขึ้น เขาใช้ทั้งกลุ่มเสรีนิยมและยุงเกอร์สนับสนุนซึ่งกันและกัน ตั้งเสียงโรมันแคธอลิกด้วยลัทธิชาตินิยม แล้วกลับใช้กลุ่มแคธอลิกกำจัดพวกชาตินิยมหัวรุนแรง ด้านเศรษฐกิจพยายามสร้างให้เข้าระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง กสิกรรมเพื่อกลุ่มยุงเกอร์ และอุตสาหกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของเยอรมันยุคใหม่ และเพื่อทำลายฝ่ายอนุรักษนิยม แต่บิสมาร์คก็กลัวทั้งพวกชาตินิยมและพวกสังคมนิยมในขณะเดียวกัน เขาจึงพยายามเพียงเลื่อนเหตุวุ่นวายที่อาจเกิดขึ้นไว้ชั่วระยะหนึ่ง ในช่วงอายุของตน ซึ่งการล้มเหลวของแผนการณ์ของบิสมาร์คในปี 1898 เท่ากับเป็นความล้มเหลวของฝ่ายอนุรักษนิยมในยุคของการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ เยอรมันก้าวมาเป็นหนึ่งของมหาอำนาจของโลก โดยบิสมาร์คไม่สามารถจะยับยั้งได้อีกต่อไป แต่ถึงจะเป็นรัฐบาลผู้อื่นก็คงจะสกัดกันไม่สำเร็จเหมือนกัน

สงครามของบิสมาร์ค อาณาจักรไรน์ที่ 2 ของบิสมาร์ค เป็นผลลัพธ์มาจากสงคราม 3 ครั้ง สงครามกับเดนมาร์คปี 1864 (Danish War) สงครามกับปรัสเซียปี 1866 (Austro-Prussian

War หรือ Seven Week's War หรือ War at Sadowa) และสงครามกับฝรั่งเศสปี 1871 (Franco-Prussian War) มีนักประวัติศาสตร์ชาวเยอรมันเขียนวิจารณ์ถึงสงครามทั้ง 3 ครั้ง ไว้ในปี 1889 กล่าวคือ

The Germany-Danish War tested the sharpness of the Prussian sword and the **boldness** and virtuosity of Prussian strategy; in the Austro-Prussian War the power of Prussian military power was measured against an equal partner; in the **Franco-Prussian War** the proof was demonstrated¹ that reorganization of the army by **King William** and the two war preludes had brought Germany's army to a peak of perfection which justified our chancellor in uttering the proud words : "We Germans fear only God, nothing **else** in the world."

สงครามแต่ละครั้งจะกรุยทางไปยังสงครามครั้งต่อไป และสงครามครั้งสุดท้ายเพื่อนำไปสู่สงครามปี 1914 สงครามครั้งแรกเป็นการยืนยันความสามารถที่เป็นหนึ่งของบิสมาร์ค เพื่อรวมความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในปรัสเซีย และปูทางเพื่อมีชัยเหนือรัฐสภา สงครามครั้งที่สองเพื่อยุติการอ้างอิทธิพลใดๆ ของออสเตรียในเยอรมนี และเป็นการรวมเสียงหมู่รัฐเยอรมันตอนเหนือ สงครามกับฝรั่งเศสได้นำเอารัฐเยอรมันทางใต้เข้ามาอยู่ใต้การคุ้มครองของปรัสเซีย และเป็นการยืนยันให้เห็นว่านโยบาย "blood and iron" เท่านั้นจะแก้ปัญหาการรวมเยอรมันได้²

สงครามกับเดนมาร์ก (The Danish War of 1864) เรื่องเชลสวิก-โฮลสไตน์ เป็นปัญหาสำหรับนักการเมืองมาเป็นเวลาหลายศตวรรษมาแล้ว ปาลเมอร์สตันกล่าวว่า มีบุคคลเพียง 3 คนเท่านั้นที่เข้าใจปัญหานับชั่วขณะนี้ "แต่คนหนึ่งสิ้นชีวิตไปแล้ว (เจ้าชายอัลเบิร์ตสวามีพระราชินีวิกตอเรีย) อีกคนหนึ่งสติวิปลาส (ศาสตราจารย์ชาวเยอรมัน) และตัวเราเองซึ่งก็ลืมทุกสิ่งจนสิ้นไปแล้ว" ข้อขัดแย้งเกี่ยวเนื่องกับดินแดน 3 แคว้น อันได้แก่ เชลสวิก โฮลสไตน์ และ Lauenburg สำหรับโฮลสไตน์ และ Lauenburg มีประชากรเป็นเชื้อสายเยอรมันทั้งสิ้น แต่เชลสวิกปะปนกันระหว่างเยอรมันและเดนมาร์กทั้ง 3 แคว้นอยู่ภายใต้การปกครองของกษัตริย์เดนมาร์ก แต่เฉพาะโฮลสไตน์และ Lauenburg มีฐานะเป็นสมาชิกอยู่ในสมาพันธรัฐเยอรมันด้วย เมื่อมาถึงกลางศตวรรษที่ 19 พวกชาตินิยมเยอรมันแสดงความสนใจอย่างแจ่มชัดที่จะรวมแคว้นทั้งสามเข้ากับเยอรมนี

ตามพิธีสารลอนดอน (London Protocol 8 พฤษภาคม 1852) อังกฤษ ปรัสเซีย ฝรั่งเศส สวีเดน ปรัสเซีย เดนมาร์ก ออสเตรีย ได้คำประกันการแบ่งแยกใดๆ ที่เกิดขึ้นในดินแดนทั้งสาม และยืนยันการมีสิทธิของกษัตริย์เดนมาร์ก เช่นเดียวกับนักชาตินิยมเยอรมัน กลุ่มชาตินิยมเดนมาร์กได้ดำเนินการโฆษณาชวนเชื่ออย่างกว้างขวาง ทั้งภายในและภายนอกของดินแดนเหล่านั้น เพื่อจะ

¹ Quoted in Pinson, *Modern Germany*, p. 132.

² Pinson, *Modern Germany*, p. 132

รวมเข้ากับเดนมาร์กโดยเด็ดขาด วันที่ 30 มีนาคม ปี 1863 พระเจ้าเฟรเดอริกที่ 7 ของเดนมาร์กทรงประกาศรัฐธรรมนูญใหม่ซึ่งจะมีผลแยกเชลสวิกจากโฮลสไตน์ และเชลสวิกจะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของเดนมาร์กโดยสิ้นเชิง การกระทำครั้งนั้นนอกจากจะเป็นการละเมิดพิธีสารลอนดอนแล้ว ยังได้รับการต่อต้านอย่างรุนแรงจากชาวโฮลสไตน์ รวมถึงชาวเยอรมันในเชลสวิกด้วย รัฐสภาของสมาพันธรัฐเยอรมันได้นำเรื่องนี้เข้าพิจารณาและเรียกร้องว่าควรให้แคว้นทั้งสองเป็นอิสระ อยู่ใต้การปกครองของดยุกแห่งอ็อกส์เตนเบิร์ก (Duke of Augustenburg) แต่เยอรมนีอ้างสิทธิเหนือแคว้นดังกล่าวเช่นกัน และอาจจะผนวกอีกด้วย กลุ่มเสรีนิยมให้เสียงสนับสนุนเต็มที่ แต่ก็มีเสียงท้วงติงว่าอาจจะต้องเผชิญกับการขัดขวางของมหาอำนาจอื่น ๆ และจะทำให้ออสเตรียและปรัสเซียต้องอ่อนแอลง จึงมีท่าทีจากบางกลุ่มสนับสนุนการประนีประนอม แต่บิสมาร์คประกาศในที่ประชุมว่าไม่มีการยินยอมใดๆ ทั้งสิ้น

บิสมาร์คมองเห็นเป็นโอกาสดีในหลายประการด้วยกัน ประการที่หนึ่งจะได้รับความร่วมมือจากกลุ่มชาตินิยม ประการที่สอง จะเป็นทางที่จะก่อให้เกิดสงครามกับออสเตรียได้ในอนาคต และจะทำให้ปรัสเซียได้ดินแดนเพิ่มขึ้น วันที่ 18 พฤศจิกายน ค.ศ. 1863 เดนมาร์กผนวกเชลสวิกปฏิกริยาของกลุ่มชาตินิยมในเยอรมนีเรียกร้องให้รัฐบาลตอบโต้ ซึ่งก็ได้รับเสียงสนับสนุนอย่างแข็งขันจากนักปฏิรูป และนักการเมืองฉวยโอกาส ดังนั้น วันที่ 2 ธันวาคม สภาล่างของปรัสเซียจึงผ่านมติให้รัฐบาลปฏิเสธพิธีสารลอนดอนด้วยคะแนนเสียงถึง 231 ต่อ 63 วันที่ 16 มกราคม ปี 1864 ออสเตรียและปรัสเซียยื่นคำขาดไปยังรัฐบาลเดนมาร์ก เรียกร้องให้ยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับวันที่ 18 พฤศจิกายน เสียภายใน 48 ชั่วโมง ถ้ามิฉะนั้นจะต้องเสี่ยงกับการทำสงคราม เดนมาร์กได้ร้องขอความช่วยเหลือไปยังบรรดามหาอำนาจ พร้อมกับปฏิเสธคำขาดดังกล่าว วันที่ 1 กุมภาพันธ์ กองทัพของออสเตรียและปรัสเซียเดินทางข้ามพรมแดนเชลสวิกเข้ามา ด้วยความหวังที่จะได้รับความช่วยเหลือจากอังกฤษ เดนมาร์กจึงประกาศต่อสู้ ที่จริงแล้วปาลเมอสตันสนับสนุนเดนมาร์กเต็มที่ แต่มติมหาชนไม่ต้องการให้เข้าไปพัวพันกับเหตุการณ์ในยุโรป ต่างยังกลัวฝรั่งเศสและรัสเซียมากกว่าการเกิดของเยอรมนี อังกฤษจึงพยายามไกล่เกลี่ยด้วยการเรียกประชุมบรรดาประเทศมหาอำนาจ แต่ที่ประชุมออสเตรียยืนยันว่าแคว้นทั้งสองจะต้องเป็นอิสระจากเดนมาร์ก กษัตริย์เดนมาร์กปฏิเสธข้อเสนอของออสเตรียอย่างสิ้นเชิง สงครามจึงดำเนินต่อมา

รัฐบาลอังกฤษจะตัดสินใจทำสงคราม ถ้าฝรั่งเศสจะไม่ปฏิเสธที่จะส่งกำลังมาช่วย เมื่อฝรั่งเศสวางตัวเป็นกลาง อังกฤษจึงเริ่มลังเลที่จะดำเนินการแต่โดยลำพัง และเมื่อแกลดสโตนคัดค้านและให้เหตุผลว่าอังกฤษยังไม่พร้อมจะทำสงคราม จึงเท่ากับว่าอังกฤษจะไม่เข้าแทรกแซงโดยปริยาย สงครามจึงดำเนินต่อไปจนถึงวันที่ 12 กรกฎาคม และเซ็นสัญญาสันติภาพกันที่กรุงเวียนนาในวันที่ 30 ตุลาคม ค.ศ. 1864 โดยแคว้นทั้งสองจะตกมาเป็นสิทธิของออสเตรียและปรัสเซียร่วมกัน เรียกว่า

“Condominium” และข้อตกลงสุดท้ายในสัญญา Gastein Treaty (14 สิงหาคม ค.ศ. 1865) ระหว่าง ออสเตรียและปรัสเซีย พระมหากษัตริย์ของทั้งสองรัฐจะปกครองแคว้นดังกล่าวร่วมกัน แต่ระบบการ ปกครองจะแยกกัน โฮลสไตน์ซึ่งมีพรมแดนติดต่อกับปรัสเซียจะถูกควบคุมโดยออสเตรีย ส่วนเชลสวิก จะอยู่ภายใต้ปรัสเซีย ปรัสเซียจะมีสิทธิเดินทัพผ่านเส้นทางคมนาคมและควบคุมคลองคิลซึ่งถือว่าเป็นคลองนานาชาติ ทั้งเชลสวิกและโฮลสไตน์จะเข้าร่วมในสหภาพศุลกากร จะมีการสร้างคลองจาก ทะเลเหนือผ่านมาจนจรดทะเลบอลติก ส่วนแคว้น Lauenburg จะตกมาเป็นสิทธิของปรัสเซียด้วยราคา 2 ½ million taler.

เมื่อเปรียบเทียบผลที่ได้ของทั้งสองรัฐ ออสเตรียอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบ แต่เพราะต้อง การเพื่อน และไม่มีความต้องการเชลสวิก โฮลสไตน์จึงจึงแต่อย่างใด เพียงแต่ต้องการจะกีดกัน การขยายอิทธิพลของปรัสเซียเท่านั้น ข้อตกลงดังกล่าวจึงมีผลออกมาบังคับใช้

สงครามออสเตรีย-ปรัสเซีย (War at Sadowa หรือ Koniggratz ค.ศ. 1866) บิสมาร์ค ไม่เคยคิดเลยว่าข้อตกลงกับออสเตรียกรณีเดนมาร์คจะเป็นสิ่งถาวร และยังคงคิดเสมอมาว่า ข้อตกลง ดังกล่าวจะเป็นพื้นฐานให้การขัดแย้งกับออสเตรียเป็นผลสำเร็จได้ ซึ่งบิสมาร์คเคยแสดงให้ประจักษ์ ตั้งแต่ครั้งรัฐสภาแฟรงเฟิร์ต และแม้แต่่นักการเมืองชาวต่างประเทศก็เช่นกัน จากระยะปี 1863—1866 ทั้งนโยบายภายในและภายนอกประเทศก็เข้าไปเพื่อจุดประสงค์ดังกล่าวทั้งสิ้น บิสมาร์คคอยจ้องหา โอกาสที่จะทำให้บรรดารัฐเยอรมัน และมหาอำนาจเห็นว่าออสเตรียทำสิ่งที่ไม่ดี ๆ พร้อมกันนั้นก็พยายาม กันมหาอำนาจอื่น ๆ ที่พอจะช่วยออสเตรียให้ออกไปพ้นทาง ยังการเป็นชาติแรกที่บิสมาร์คดำเนินงาน ถึงแม้จะไม่ใช่มหาอำนาจก็ตามที บิสมาร์คให้ความมั่นใจว่า ถ้าปรัสเซียมีชัย ยังการจะได้รับอิสรภาพ ยังการจึงทำการรบกับออสเตรียในปี 1866 ดันรัสเซียก็มีไซของยาก เพราะได้เคยสนับสนุนพระเจ้า ชาร์มาแล้วในครั้งโปแลนด์ปฏิวัติปี 1863 อิตาลีก็เช่นกัน เพราะเป็นศัตรูโดยธรรมชาติกับออสเตรียอยู่ แล้ว และยังคอยโอกาสที่จะปลดปล่อยวินิเทีย บิสมาร์คจึงเกลี้ยกล่อมให้อิตาลีเซ็นสัญญาช่วยเหลือกัน ได้สำเร็จ โดยมีข้อแลกเปลี่ยนกล่าวคือ ถ้าเกิดสงครามระหว่างปรัสเซียกับออสเตรียภายใน 3 เดือน อิตาลีจะเข้าช่วยปรัสเซีย และปรัสเซียจะสนับสนุนการรวมอิตาลีให้สำเร็จ สัญญาดังกล่าวนี้นับเป็นการ ยืนยันว่าออสเตรียจะต้องรบนานอน

ฝรั่งเศสเป็นมหาอำนาจที่น่าเกรงขามมากที่สุด แต่บิสมาร์ครู้จักกันไปเยือนที่ 3 เป็นอย่างดี จากที่เคยเป็นทูตอยู่ในฝรั่งเศส บิสมาร์คเคยวิจารณ์บุคคลิกกันไปเยือนว่า “เป็นคนฉลาด มีเสน่ห์ และมีหัวใจถึงแม้จะไม่ฉลาดเท่าที่ชาวฝรั่งเศสคาดคิดก็ตาม” บิสมาร์คไม่ต้องการความช่วยเหลือของฝรั่งเศส เช่น ที่อิตาลีเคยได้รับ เพียงแต่ต้องการให้ฝรั่งเศสเป็นกลาง ดังนั้น เมื่อมีการเจรจากันที่ Biarritz บิสมาร์คจึงพยายามหารางวัลมาล่อใจไปเยือน และได้พูดว่า “ไม่มีมหาอำนาจคนไหนแม้แต่อังกฤษ

จะสามารถให้ดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำไรน์กับฝรั่งเศสได้ นอกจากปรัสเซีย” และถึงแม้ว่าบางอย่างได้เปลี่ยนไปในครั้งหลัง แต่ถ้าจะกล่าวกันที่จริงแล้ว บิสมาร์คมิได้หลอกลวงไปเลยน แต่เป็นไปเปลี่ยนที่ 3 เองที่เจตนาจะหลอกลวงบิสมาร์ค

นอกจากนั้นบิสมาร์คได้หาเสียงสนับสนุนจากรัฐเยอรมัน และถึงจะไม่สมหวังในการชักชวนบาวาเรีย แต่ก็มั่นใจได้ว่าปรัสเซียจะต้องมีบางรัฐช่วยอยู่ข้าง สำหรับภายในรัฐปรัสเซียเอง บิสมาร์คยังคงไม่ได้เสียงสนับสนุนจากกลุ่มเสรีนิยมและพวกหัวก้าวหน้า ถึงแม้จะไม่เห็นด้วยกับระบบการปกครองเสรีนิยม แต่ก็ดูเหมือนว่าเป็นวิธีเดียวที่จะใช้ได้ วันที่ 9 เมษายน ปี 1866 ปรัสเซียเสนอแผนการณีกองแบบเสรีนิยมต่อรัฐสภากลาง ดังเช่นที่เคยเป็นข้อเรียกร้องของปี 1849 เช่น การเลือกตั้งทั่วไป ความเสมอภาคกันและการลงคะแนนลับ บิสมาร์คคาดว่ารัฐบาลออสเตรียจะต้องคัดค้าน เพราะออสเตรียเพิ่งเปลี่ยนนายกรัฐมนตรีจาก Schmerling มาเป็น Belcredi ซึ่งเป็นคนหัวต่อต้านการปกครองแบบรัฐธรรมนูญ ผลลัพธ์จะนำมาซึ่งข้อขัดแย้ง และปรัสเซียยังจะได้รับเสียงสนับสนุนจากรัฐเยอรมันอื่น ๆ อีกด้วย ในฐานะผู้นำเสรีนิยม

บิสมาร์คหาผลประโยชน์จากการทำงานผิดพลาดของออสเตรียมากขึ้นไปอีก ได้ส่งข่าวเรื่องการเคลื่อนไหวและการเพิ่มกำลังอาวุธของออสเตรียในโบฮีเมียไปลงหนังสือพิมพ์ และใส่ความว่าออสเตรียเป็นผู้ยุยงให้ดยุกแห่งออกัสเตนเบิร์กเรียกร้องสิทธิเหนือเชลสวิก—โฮลสไตน์ รวมทั้งกระทำการก่อความต่อต้านปรัสเซีย โมลเก้ได้เสนอให้ทำสงคราม แต่พระเจ้าวิลเลียมทรงยับยั้งแล้ว และสั่งให้บิสมาร์คเจรจาโดยสันติกับออสเตรียในการลดกำลังอาวุธ ออสเตรียได้รับข้อเสนอในทันที จึงดูเหมือนว่าแผนการณ์ของบิสมาร์คต้องพินาศลง แต่ความผิดพลาดด้านออสเตรียเกิดขึ้นอีกเมื่ออิตาลีเพิ่มกำลังทหาร ออสเตรียจึงไม่สามารถทำตามข้อตกลงกับปรัสเซียได้ การสังหารระดมพลของทั้งสองประเทศจึงเกิดขึ้น โดยออสเตรียสังหารระดมพลวันที่ 27 เมษายน และปรัสเซียประกาศบ้างในวันที่ 3, 5, 12 พฤษภาคม ต่อมา

เหตุการณ์ยิ่งพัวพันหนักเข้าสำหรับออสเตรีย ออสเตรียได้นำเรื่องเข้าในรัฐสภากลางเกี่ยวกับฐานะของเชลสวิก—โฮลสไตน์ โดยออสเตรียหวังจะได้การสนับสนุนจากรัฐเล็กในกรณีเกิดสงคราม บิสมาร์คได้ส่งคำประท้วงทันที กล่าวหาว่าการกระทำดังกล่าวจะทำลายข้อตกลง Gastein และเมื่อออสเตรียยืนยันนำเรื่องเข้าสู่สภาของโฮลสไตน์ บิสมาร์คจึงประกาศว่า การกระทำของออสเตรียครั้งนี้มิใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่เป็นการเปลี่ยนฐานะผู้ปกครองตามสัญญา Gastein ซึ่งเกี่ยวข้องกับปรัสเซียและออสเตรียเท่านั้น ปรัสเซียประกาศว่าออสเตรียได้ฉีกสัญญา ดังนั้นปรัสเซียจะต้องดำเนินการ และกองทัพปรัสเซียก็เดินทางเข้าสู่โฮลสไตน์ วันที่ 11 มิถุนายน ออสเตรียร้องขอ กองทัพช่วยเหลือจากสมาพันธรัฐเพื่อต่อต้านปรัสเซีย ปรัสเซียประกาศว่าใครออกเสียงให้เท่ากับเป็น

การประกาศสงคราม บิสมาร์คเสนอแผนการณั้กระตุ้นให้รัฐบาลกลางให้ความช่วยเหลือตนเช่นกัน แต่ไม่ประสบผล วันที่ 14 มิถุนายน สถานการณ์มาถึงขั้นวิกฤต ในที่สุดที่ประชุมปฏิเสธทั้งแผนการณั้ของออสเตรียและปรัสเซีย แต่รัฐเยอรมันเล็ก ๆ จะรวมกันเป็นอำนาจที่สาม ผู้แทนปรัสเซียได้ลุกขึ้นตอบโต้ และกล่าวว่า การออกเสียงครั้งนี้เท่ากับว่าสมาพันธรัฐได้สิ้นสุดลง พร้อมกันนั้นได้ชักชวนให้รัฐเยอรมันอื่น ๆ มาร่วมมือกับปรัสเซียจัดตั้งสมาพันธรัฐใหม่ สงครามจึงเกิดขึ้นอย่างเป็นทางการ

การรบสิ้นสุดลงปรัสเซียได้รับชัยชนะเด็ดขาดที่สะพานโคโลนาในแคว้นโปฮิเมีย เนื่องมาจากความก้าวหน้าทันสมัยของกองทัพปรัสเซียมากกว่ากำลังทหาร จึงนำความประหลาดใจมาให้มหาอำนาจเป็นอย่างมาก บิสมาร์คได้เปลี่ยนท่าทีมาเป็นประนีประนอมเมื่อสงครามสิ้นสุดลง อันเป็นลักษณะพิเศษอันชาญฉลาดของบิสมาร์คโดยเฉพาะ บิสมาร์คมีแผนการณั้สำหรับฝรั่งเศสไว้เช่นกัน และก็ยังรู้ถึงท่าทีของนโปเลียนที่จะไม่พอใจให้ปรัสเซียรวมเยอรมนีเข้าไว้ด้วย และคงต้องการดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำไรน์ เบลเยี่ยม และลักเซมเบิร์ก ทางที่ดีที่สุด จะต้องป้องกันมิให้ออสเตรียเป็นศัตรูกับปรัสเซีย และป้องกันมิให้ออสเตรียเข้าเป็นพวกกับฝรั่งเศสได้ บิสมาร์คเขียนจดหมายถึง Crown Prince ของปรัสเซียว่า “เราจำเป็นต้องรักษาก่อออสเตรียให้แข็งแกร่งต่อไป เพื่อตัวเราเอง” และจดหมายที่มีไปถึงภรรยาของเขา กล่าวว่า “เราต้องการออสเตรีย เพราะเราไม่ได้อยู่ได้แต่ลำพังในยุโรป เรามีเพื่อนบ้านอีกถึง 3 คน” ดังนั้นตามสัญญาปาวก (Treaty of Prague 23 สิงหาคม ค.ศ. 1866) ออสเตรียจะไม่เข้ายุ่งเกี่ยวในสมาพันธรัฐ ยอมสละสิทธิเหนือเชลสวิก—โฮลสไตน์และแซนโนเวอร์ เฮสเซ นาสเซา และแฟรงเฟิร์ต ซึ่งจะเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของปรัสเซีย พร้อมทั้งยอมรับฐานะของปรัสเซียเหนือรัฐเยอรมันตอนเหนือ ได้ชื่อว่า North German Confederation สำหรับรัฐเยอรมันอื่น ๆ ที่เข้าช่วยออสเตรียก็ได้รับการโต้ตอบไม่รุนแรง ส่วนใหญ่เพียงแต่จ่ายค่าปฏิกรรมสงคราม แต่เฉพาะบาวาเรียได้เซ็นสัญญาช่วยเหลือปรัสเซีย ถ้าเกิดสงครามระหว่างปรัสเซียกับฝรั่งเศสขึ้น ในข้อสุดท้ายวินเทียได้เปลี่ยนมือมาเป็นของอิตาลีตามสัญญาเดิม

สงครามของบิสมาร์คถือได้ว่าเป็น “การปฏิวัติ” ความไฝ่ฝันของกลุ่มเสรีนิยมและชาตินิยมอันยาวนาน ในการจะรวมประเทศประสบความสำเร็จขึ้นแล้ว ถึงจะมีนักการเมืองเด่น ๆ เช่น Wilhelm Liebknecht ผู้สังกัดสังคมนิยมหรือ Gustav Mevissen ผู้นำเสรีนิยมแคว้นไรน์ แสดงความคิดเห็นไม่เห็นด้วยกับนโยบายของบิสมาร์คก็ตามที เพียงสนับสนุนทางการเมืองเปลี่ยนมาเป็นฝ่ายอนุรักษนิยมมากขึ้น

การพ่ายแพ้ที่สะพานโคโลนาของออสเตรีย มิได้หมายความว่าออสเตรียถูกกันออกไปจากรัฐเยอรมันโดยสิ้นเชิง เพราะยังมีรัฐเยอรมันตอนใต้ อาทิ บาวาเรีย วูเทมเบอร์ก เบเดน ยังคงเหลืออยู่ นักการเมืองในสมัยนั้นบางคนวิจารณ์ว่าเส้นเขตเมน (The Line of the Main) เป็นเขตนานาชาติที่ยังคงเหลืออยู่

ทว่าการสงครามครั้งนี้ก็เปลี่ยนนโยบายต่างประเทศของออสเตรียเกือบสิ้นเชิง อาณาจักรออสเตรียจะกลายเป็นอาณาจักรออสเตรีย-ฮังการี จะมั่งรึกษาอำนาจและขยายอำนาจในแถบบัลข่าน ซึ่งจะก่อให้เกิดความขัดแย้งกับมหาอำนาจอื่น ๆ อีกนานัปการ และสิ่งสุดท้ายได้เปลี่ยน สถานอำนาจของยุโรปไปหมดสิ้น

สงครามกับฝรั่งเศส (Franco — Prussian War ค.ศ. 1870—1871) สาเหตุของสงครามในครั้งนี้ ได้รับความสนใจอย่างมากจากนักประวัติศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชนชั้นชนฝรั่งเศสหรือเสรีนิยมชมชอบเยอรมัน R.H. Lord กล่าวว่า “Unless one accepts the view that a Franco — Prussian war was under any circumstances inevitable, it is difficult not to accuse both governments in 1870 of criminally playing with fire”³

นโยบายของฝรั่งเศสนับจากสมัยของริชชิลีเออเป็นต้นมา มีความระแวงที่เยอรมนีจะแข็งเกร่งและรวมตัวกันได้ ดูเหมือนว่าความระแวงนี้จะเกินความจริงไปบ้าง แต่อย่างไรก็ตามได้มีผลให้ฝรั่งเศสมีนโยบายต่อต้านการรวมตัวของเยอรมนีเสมอมา ถึงแม้เมื่อมาถึงสมัยนโปเลียนที่ 3 พระองค์จะเปลี่ยนนโยบายไปบ้างเช่น เคยกล่าวในปี 1867 ว่า “เราควรจะยอมรับการเปลี่ยนแปลงในเยอรมนีบ้าง” แต่ปี 1868 พระองค์ทรงประกาศว่า “เราจะคงไว้ซึ่งสันติ ควบที่บิสมาร์คยอมรับสถานภาพปัจจุบัน ถ้าบิสมาร์คจะดึงเอารัฐเยอรมันตอนใต้เข้าร่วมกับสมาพันธรัฐเยอรมันตอนเหนือด้วย วันนั้นสงครามจะต้องเกิดขึ้น”

สถานการณ์ในปี 1867 ของฝรั่งเศสบีบบัณฑิตทางอ้อมให้สงครามด้านปรัสเซียเกิดขึ้น นโปเลียนที่ 3 ทรงขอซื้อลิกซ์แฮมเบิร์กจากฮอลแลนด์ และคาดคั้นบิสมาร์คให้ช่วยเหลือพระองค์ให้ได้รับเบลเยียม แต่บิสมาร์คได้ปฏิเสธข้อเรียกร้องทั้งหมด และกล่าวว่าตนยอมไม่ได้เพราะเป็น “เกียรติของชาวเยอรมัน” พร้อมกันนั้นยังได้กระตุ้นความรู้สึกของชาวเยอรมันให้ต่อต้านแผนการณ์ของฝรั่งเศส และยังได้ยืมมือของมหาอำนาจอื่น ๆ สร้างความผิดหวังให้กับนโปเลียนอีกด้วย จากที่ประชุม ลิกซ์แฮมเบิร์กจะเป็นกลาง เช่นที่เบลเยียมเป็นกลางตามสนธิสัญญาลอนดอน ปี 1839 นอกจากจะผิดหวังเรื่องลิกซ์แฮมเบิร์กและเบลเยียมแล้ว นโปเลียนยังประสบกับความพ่ายแพ้ในเม็กซิโก ซึ่งทำให้ปฏิกิริยาในประเทศเพิ่มความรุนแรงขึ้น สิ่งเหล่านี้ผลักดันให้รัฐบาลฝรั่งเศสมองเห็นการเอาชนะปรัสเซียเป็นทางออกในการกู้ชื่อเสียงของรัฐบาล

สำหรับบิสมาร์คแล้ว การมีชัยเหนือฝรั่งเศสจะเป็นผลลัพธ์อัตรัดประโยชน์ ประการแรกปรัสเซียต้องการรวมประเทศ ในการจะนำบรรดารัฐเยอรมันตอนใต้เข้าร่วมด้วยจะต้องมาจากความ

3 Quoted in Pinson, *Modern Germany*, p. 141.

สมัครใจ และการจะกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกชาตินิยมได้ดี ก็โดยการเสนอภาพพจน์เรื่องศัตรูภายนอกที่กำลังคุกคาม ฝรั่งเศสเป็นประเทศที่รัฐเยอรมันไม่ไว้วางใจอยู่แล้ว และยังเป็นประเทศมหาอำนาจ ถ้าเอาชนะฝรั่งเศสได้ ก็เท่ากับเยอรมนีที่จะเกิดขึ้นใหม่เป็นมหาอำนาจด้วย จะได้รับการรับรองและการค้าประกันไปในเวลาเดียวกัน

บิสมาร์คใช้ข้อเรียกร้องเรื่องดินแดนฝั่งแม่น้ำไรน์ของนโปเลียนให้เกิดประโยชน์ ทั้ง ๆ ที่ตนเป็นผู้แสดงเจตจำนงว่าจะให้ฝรั่งเศสเป็นข้อแลกเปลี่ยน ในการวางตัวเป็นกลางในสงคราม 2 ครั้งที่ผ่านมา บิสมาร์คได้ตีพิมพ์ข้อเรียกร้องของฝรั่งเศสในหนังสือพิมพ์ ทำนองชี้ให้เห็นว่านโปเลียนที่ 3 มีนโยบายรุกราน เป็นการกระทำที่เห็นผลทันตา รัฐเยอรมันตอนใต้ได้ตกลงเข้าร่วมในสมพันธรัฐ และยินยอมให้ปรัสเซียเป็นรัฐบัญชาการกองทัพทั้งหมดเมื่อเกิดสงคราม

พระเจ้านโปเลียนที่ 3 ทรงสำนักถึงสถานการณ์เป็นอย่างดี พระองค์พยายามหาพันธมิตรเพื่อเตรียมรบ แต่เข้าไปกว่าบิสมาร์ค ตามข้อสัญญา ปรัสเซียจะให้ความสนับสนุนปรัสเซีย ในกรณีเปลี่ยนแปลงข้อความเรื่องทะเลดำ ในสัญญาปารีส (ค.ศ. 1856) และรัสเซียยินยอมจะเป็นกลางในกรณีเกิดสงครามขึ้นระหว่างฝรั่งเศสกับปรัสเซีย อิตาลียังคงเป็นพันธมิตรของปรัสเซีย ส่วนออสเตรียจะไม่สนับสนุนฝรั่งเศสแน่นอน เพราะยังไม่ลืมเหตุการณ์ที่นโปเลียนที่ 3 ให้ความช่วยเหลืออิตาลีต่อต้านตนในปี 1859 ดังนั้นเรียกว่าบิสมาร์คได้ทำงานเป็นผลสำเร็จดียิ่ง ในการทำให้ฝรั่งเศสอยู่ในสภาพโดดเดี่ยว

ปี 1868 บิสมาร์คอยู่ในสภาพที่แข็งแกร่ง ทั้งด้านการเมืองและการทหาร จึงเหลือแต่เพียงคอยโอกาสเหมาะที่จะประกาศสงครามกับฝรั่งเศสเท่านั้น ค.ศ. 1869 กองทัพปรัสเซียอยู่ในสภาพพร้อมพอรูน และ โมลเก้ ได้วางแผนโจมตีฝรั่งเศสไว้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว และแล้ววันที่รอคอยก็มาถึงปี 1869 ได้เกิดการปฏิวัติขึ้นในสเปน รัฐบาลปฏิวัติได้เข้าปกครองประเทศ พร้อมกันนั้นได้อันเชิญเจ้าชายลีโอโปลแห่งราชวงศ์โฮเฮนซอลเลิร์น ผู้เป็นญาติของพระเจ้าวิลเลียมแห่งปรัสเซียขึ้นเป็นกษัตริย์ ฝรั่งเศสมีปฏิกิริยาในทันที ได้เตือนปรัสเซียในวันที่ 11 พฤษภาคม ปี 1869 ว่า “ถ้าปรัสเซียยินยอมให้เหตุการณ์เป็นไปเช่นนั้น เท่ากับว่ามีจุดประสงค์จะทำให้อาณาจักรพระเจ้าชาลส์ที่ 5 กลับฟื้นขึ้นมา ซึ่งฝรั่งเศสถือว่าเป็นการคุกคามตนทั้งจากทางซ้ายและขวา” แต่ด้วยความสนับสนุนของบิสมาร์ค เจ้าชายลีโอโปลได้ทรงตอบรับคำเชิญของรัฐบาลปฏิวัติสเปนในวันที่ 19 มิถุนายน ค.ศ. 1870 เบนนิเตททิ (Benedetti) ทูตของฝรั่งเศสในเบอร์ลินได้รับคำสั่งให้ไปเฝ้าพระเจ้าวิลเลียมที่เอมส์ (Ems) บุคคลทั้งสองได้เจรจากันถึง 4 ครั้ง เริ่มจากวันที่ 9 กรกฎาคม พระเจ้าวิลเลียมทรงออกพระองค์ว่า ถึงแม้จะเป็นหัวหน้าตระกูล แต่เจ้าชายลีโอโปลก็มีสิทธิจะทำอะไร ๆ ได้ แต่ในที่สุด

พระองค์ทรงเห็นว่าจะเกิดข้อพิพาทขึ้นได้ จึงทรงแนะนำให้ลีโอโปลด์ปฏิเสธ วันที่ 12 กรกฎาคม จึงดูเหมือนว่าเหตุการณ์ร้ายแรงทุกสิ่งจะจบสิ้นลง เท่ากับจักรพรรดินโปเลียนมีชัย และแผนการณ์ทั้งหมดของบิสมาร์คล้มเหลว

จะเป็นด้วยว่าฝรั่งเศสต้องการจะแสดงอำนาจ หรือจะเป็นเพราะกลัวปรัสเซียก็ไม่ปรากฏชัด รัฐบาลฝรั่งเศสขอให้พระเจ้าวิลเลียมยืนยันว่า ข้อตกลงของลีโอโปลด์จะต้องไม่มีการเปลี่ยนแปลง พระเจ้าวิลเลียมได้ขอผลัตทูตฝรั่งเศสในการจะให้คำตอบเป็นวันรุ่งขึ้น เพื่อขอปรึกษากับผู้อื่นดูก่อน แต่เบนเนเตทิกลับไปพยายามเข้าพบพระองค์อีกอย่างไม่เป็นทางการ ในที่สุดพระเจ้าวิลเลียมทรงตอบว่า “พระองค์ไม่มีสิ่งใดจะเพิ่มเติมอีกแล้ว และขอให้ทุกอย่างสิ้นสุดลง” พร้อมกันนั้นได้ทรงส่งโทรเลขเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไปยังบิสมาร์คที่กรุงเบอร์ลิน (Ems Telegram)

“เคานต์ เบนเนเตทิ (Count Benedetti) ได้แจ้งกับฉันระหว่างที่เดินคุยกันอยู่ เพื่อจะเรียกร้องจากฉัน และในที่สุดด้วยอาการกิริยาริดเร้น ให้ฉันอนุญาตให้เขาส่งโทรเลขไปได้ว่า ฉันยอมผูกพันตัวเองว่า ในกาลข้างหน้าตลอดไป ฉันจะไม่ให้ความยินยอม ถ้าราชวงศ์โฮเฮนซอลเลิร์นจะเสนอพระนามแห่งสมาชิกในราชวงศ์นั้นให้รับราชบัลลังก์อีก ฉันได้ตอบบัตด้วยอาการกิริยาซึ่งออกจะชิงชังอยู่บ้าง เพราะฉันเห็นเป็นการไม่ชอบธรรมหรือสามารถที่จะตอบตกลงในเรื่องนี้ได้ไม่ได้เป็นอันขาด (a tout jamais) เป็นสิ่งธรรมดาที่ฉันได้ตอบกับเขาว่า จนบัดนี้ฉันยังมิได้รับข่าวอย่างใด และโดยที่เขาได้ทราบเรื่องจากกรุงปารีสและกรุงมาดริดก่อนฉัน เขาคงจะเห็นอย่างชัดแจ้งว่ารัฐบาลของฉันอีกครั้งหนึ่งไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้เลย ต่อมาพระราชโอรสได้ทรงรับพระอักษรจากเจ้าชายโดยที่พระราชโอรสได้รับสั่งกับเคานต์เบนเนเตทิว่า กำลังทรงรอฟังข่าวจากเจ้าชายอยู่ และเนื่องจากเคานต์ยูเลนเบิร์กและข้าพเจ้าได้กราบทูลถวายคำแนะนำ จึงทรงวินิจฉัยเกี่ยวกับคำเรียกร้องของเคานต์เบนเนเตทิว่า จะไม่ทรงให้เคานต์เบนเนเตทิเฝ้าอีกต่อไปแต่จะทรงแจ้งให้เคานต์ทราบโดยทางราชองครักษ์มีความดังนี้

โดยที่พระเจ้าวิลเลียมทรงได้รับข่าวจากเจ้าชายยืนยันข่าวตรงกับเคานต์เบนเนเตทิได้รับแล้วจากกรุงปารีส ฉะนั้นพระราชโอรสจึงไม่มีอะไรที่จะแจ้งกับท่านเอกอัครราชทูตอีกต่อไป พระราชโอรสมอบให้พณฯท่านพิจารณาว่า คำเรียกร้องของเบนเนเตติใหม่นี้ตลอดทั้งที่ทรงปฏิเสธไปว่า จะควรรับแจ้งให้เอกอัครราชทูตของเราและหนังสือพิมพ์ทราบทันทีหรือไม่”⁴

บิสมาร์คอยู่ในกรุงเบอร์ลินด้วยความวุ่นวายใจและผิดหวัง เพราะพระเจ้าวิลเลียมทรงทำสิ่งใดไปโดยไม่ปรึกษาบ้างเลย แต่เมื่อโทรเลขไปถึงบิสมาร์คมีท่าทีสดชื่นขึ้นทันที ได้ไปปรึกษากับ

4) คีเรก ร้อนาน, *นวนิยาย, พิมพ์ครั้งที่ 2* พระนคร: ประเสริฐอักษร 2502 หน้า 250-253.

โมเลกเรื่องการสงคราม ซึ่งได้รับคำยืนยันอย่างแข็งขันว่า จะเป็นผลดีกับเยอรมนีเสียอีกถ้าสงครามเกิดขึ้นในฉนวนบอลข่าน บิสมาร์คจึงทำการติดต่อข้อความในโทรเลขให้สั้นเข้า รวมทั้งการเพิ่มและเปลี่ยนแปลงข้อความด้วย โทรเลขฉบับนี้ถูกส่งไปยังทูตปรัสเซียทุกแห่ง และปรากฏแก่สายตาประชาชนด้วย ซึ่งก่อให้เกิดปฏิกิริยารุนแรงจากประชาชนของทั้งสองประเทศ “พระเจ้าวิลเลียมได้รับการดูถูกและทูตฝรั่งเศสได้รับการดูแคลน” ได้มีการเรียกร้องให้ทำสงคราม วันที่ 19 กรกฎาคม ฝรั่งเศสประกาศสงครามกับเยอรมนี

ข้อความที่บิสมาร์คพิมพ์

“ภายหลังที่รัฐบาล (สเปน) ได้แจ้งให้รัฐบาลฝรั่งเศสทราบ ว่า สมาชิกแห่งราชวงศ์ไฮเซนซอลเลิร์นได้สละสิทธิ์แล้ว เอกอัครราชทูตได้เข้าเฝ้าพระราชินีที่คาลส์ลูเอมส์ลัค และทรงกราบทูลเรียกร้องให้พระราชินาทรงอนุมัติให้ตน (เอกอัครราชทูตฝรั่งเศส) มีโทรเลขไปยังกรุงปารีสได้ว่า พระราชินาทรงผูกห้ามพระองค์เองว่า ในกาลข้างหน้าตลอดไปก็จะไม่ทรงยินยอม ถ้าราชวงศ์ไฮเซนซอลเลิร์นจะเสนอพระนามแห่งสมาชิกในราชวงศ์ ให้รับราชบัลลังก์อีกต่อไป เมื่อถูกเรียกร้องเช่นนั้น[น] พระราชินีได้ตัดสินใจที่จะไม่ให้เอกอัครราชทูตเข้าเฝ้าอีก และรับสั่งให้ราชองครักษ์เฝ้าหน้ากระแสนรับสั่งไปแจ้งแก่เอกอัครราชทูตฝรั่งเศสว่า พระองค์ ไม่มีข้อความเพิ่มเติมอย่างใดที่จะแจ้งให้เอกอัครราชทูตทราบอีก”⁵

เมื่อฝรั่งเศสประกาศสงคราม รัฐบาลบาวาเรียได้ประกาศระดมพลทันที ตามข้อตกลงที่มีกับปรัสเซีย ถึงแม้ว่าการแตกเสี่ยงจะเกิดขึ้นในรัฐสภาของบาวาเรีย พรรคแคทอลิกอ้างว่าสงครามครั้งนี้มิใช่เป็นกรณีสมาพันธ์รัฐ หรือชาติเยอรมันทั้งหมด บาวาเรียมีสิทธิจะประกาศตัวเป็นกลาง แต่พรรคชาตินิยมคัดค้านเต็มที่ต่อข้ออ้างของแคทอลิก “...We Bavarians did not participate in the battle of Leipzig but we do want to take part in the new national battle...” “...We wish to be Germans and remain Bavarians “....” เหตุการณ์คล้ายคลึงกันนี้เกิดขึ้นเช่นกันในรัฐเยอรมันอื่น ๆ ความฝันของบิสมาร์คจึงกลายเป็นความจริงขึ้นมา

อังกฤษมีท่าทีที่เย็นเฉียดต่อฝรั่งเศส เพราะจากข้อความในหนังสือพิมพ์ *The Times* บิสมาร์คได้ชี้ให้เห็นว่า ฝรั่งเศสต้องการผนวกเบลเยียม จึงเป็นที่แน่ใจได้ว่าอังกฤษจะเป็นกลาง เช่นเดียวกับปรัสเซีย ในการรบกองทัพอันทรงประสิทธิภาพของปรัสเซียจึงมีชัยเหนือกองทัพฝรั่งเศสอย่างรวดเร็ว ฝรั่งเศสพ่ายแพ้อย่างย่อยยับ ณ การรบที่ซีดาน วันที่ 2 กันยายน ค.ศ. 1870 ต้องสูญเสียทหารไป

5) อ้างใน กิ.รณ ชัยนาม *การทูต* หน้า 253

ถึง 120,000 คน ทั้งนโปเลียนยังถูกจับเป็นเชลย และการพ่ายแพ้ที่จุดอื่น ๆ ได้ตามมาเรื่อย ๆ ในที่สุดสัญญาสันติภาพแฟรงก์เฟิร์ตก็เป็นที่ตกลงกัน (Peace of Frankfurt 10 พฤษภาคม ค.ศ. 1871) โดยปรัสเซียจะได้รับอัลซาส ยกเว้น Belfort และภาคตะวันออกของลอร์เรน รวมทั้งเมซ ฝรั่งเศสต้องจ่ายค่าปฏิกรรมสงคราม 5 พันล้านฟรังก์ และกองทัพเยอรมันจะอยู่ยึดครองภาคเหนือของฝรั่งเศส จนกว่าการจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามจะเป็นที่เรียบร้อย (ซึ่งฝรั่งเศสได้ใช้หมดในปี 1873)

ยิ่งไปกว่านั้น บิสมาร์คยังได้ทำการสถาปนาอาณาจักรเยอรมันขึ้นใหม่ที่พระราชวังแวร์ซายส์ (Hall of Mirrors) เมื่อวันที่ 18 มกราคม ค.ศ. 1871 พระเจ้าวิลเลียมที่ 1 ได้สวมมงกุฎเป็นจักรพรรดิของเยอรมัน มิใช่โดยสภาผู้แทน ต่อจากบรรดาเจ้าชายเยอรมันต่าง ๆ

อาณาจักรเยอรมันเกิดขึ้นท่ามกลางความพินาศ ความอับอายของฝรั่งเศส แกลดสโตนเมื่อทราบข่าวการผนวกอัลซาส—ลอร์เรนถึงกับตกใจ และกล่าวว่าเป็นอาชญากรรมของศตวรรษ เพราะเป็นการกระทำที่ขัดกับความต้องการของประชาชน และฮิวโก (Victor Hugo) กล่าวว่า “เมื่อฝรั่งเศสยิ่งใหญ่ได้อีกครั้งหนึ่ง จะต้องนำเอาสิ่งที่เสียไปกลับคืน และจะมีใจเพราอัลซาสและลอร์เรน แต่จะได้แค่แคว้นโรน Mayence และโคโลญ และจะทำให้เยอรมันเป็นสาธารณรัฐ จะปลดปล่อยเยอรมันจากจักรพรรดิ เช่นเดียวกับที่นโปเลียนต้องเสียบัลลังก์” ซึ่งการกระทำครั้งนี้ของปรัสเซียเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็น เป็นการค่าที่ขาดทุนมากกว่าได้กำไร ไม่จำเป็นต้องใช้นโยบาย “blood and iron” ของบิสมาร์คก็ได้ ถ้าพระเจ้าวิลเลียมที่ 4 จะทรงยอมรับ “มงกุฎข้างถนน” ของพวกเสรีนิยม แต่เป็นเพราะปรัสเซียไม่ใช่หัวเสรีนิยม และไม่ได้คำนึงถึงเยอรมนีมากกว่าปรัสเซียแต่อย่างใด ปรัสเซียยืนยันทันทีถึงเจตนาแท้จริงที่โหลมทซ์ โดยกล่าวว่า “All for Prussia or nothing for Germany” ปรัสเซียเพียงแต่รอโอกาสอันงามเท่านั้น

แม้แต่บิสมาร์คเองก็พยายามหลีกเลี่ยงการรวมเยอรมนี ต้องการเพียงขยายอำนาจของปรัสเซีย ต้องการเห็นปรัสเซียแข็งแกร่ง จึงทำทุกอย่างเพื่อต่อต้านกลุ่มการเมืองต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเสรีนิยม หรือหัวรุนแรงที่บิสมาร์คเห็นว่าจะบ่อนทำลายประเทศ ซึ่งก็เป็นลักษณะเดียวกับนโปเลียนที่ 3 ในระยะปี 1848—1851 กลุ่มเสรีนิยมต้องการบิสมาร์คเพื่อต่อต้านกลุ่มการเมืองอื่น และสาธารณรัฐที่สองต้องการนโปเลียนเพื่อกำจัดพวกหัวรุนแรง กลุ่มเสรีนิยมจึงยกโทษให้นโปเลียนทำการรัฐประหารเพื่อแลกกับความมั่นคงภายใน และพวกเสรีนิยมปรัสเซียยกโทษให้บิสมาร์คที่เก็บภาษีโดยพลการในระยะ 1862—1866 เพื่อจะสร้างสมาพันธ์รัฐเยอรมันตอนเหนือ และเพื่อความยิ่งใหญ่ของการทหาร

6) Quoted in Pinson, *Modern Germany*, p. 147

ปรัสเซียเป็นรัฐทหาร กองทัพของเยอรมันเป็นได้หลายอย่าง เป็นทั้งศัตรูและมิตรของ ลัทธิเสรีนิยม และเป็นพลังทางสังคม กองทัพเยอรมันยอมรับรัฐธรรมนูญเสรีนิยมในปี 1848 และ ปี 1919 จะมายอมรับรัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐไวมาร์ บิสมาร์คใช้สงครามเป็นเครื่องมือในการ แสวงหาอำนาจส่วนตัวและการขยายอำนาจของปรัสเซีย และสงครามเป็นทุกสิ่งทุกอย่าง ดังเช่น ไทวิชเคเรียกว่า “adventurer policy” ดังนั้น สิ่งที่เกิดขึ้นในเยอรมนีหลังจากปี 1870 จึงมิใช่เป็น การรวมเยอรมัน แต่เป็นการขยายอำนาจของปรัสเซีย “ผนวก ยึดครอง และผสมผสาน”

การรวมอิตาลี

นักประวัติศาสตร์อธิบายลักษณะของอิตาลีในศตวรรษที่ 18—19 ว่าไม่มีสิ่งใดบอกได้ว่าเป็นประเทศเลย เป็นแต่เพียง “geographical expression” เท่านั้น รัฐต่าง ๆ ในคาบสมุทรอิตาลีใน ขณะนั้นได้แก่ ลอมบาร์ดี พามา ทัสคานี โมดีนา ลูคา รัฐสันตปาปา เพียตมอนท์และอาณาจักรเนเป็ลส์ นอกจากว่าทุกรัฐจะมีความเป็นอิสระอย่างเต็มที่ไม่นั้นแก่กันและกันแล้ว ยังไม่มีแม้แต่สายใยของความ เป็นพันธมิตร ปราศจากจุดมุ่งมั่นที่จะรวมกัน และขาดองค์การกลางที่จะก่อให้เกิดความร่วมมือกัน จากการปฏิบัติงานเป็นตัวอย่างที่ยืนยันได้ อาทิ ระบบภาษีกาการแตกต่างกันและแยกจากกันหมด ซึ่งมี ลักษณะคล้ายคลึงกับกรีซในอดีต แมตตานิกโกไวจารณ์ว่า “*‘ไม่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันใน อิตาลี รัฐต่อต้านรัฐ เมืองต่อต้านเมือง ครอบครัวต่อต้านครอบครัว และคนต่อต้านคน’*” แต่อิตาลีก็มีสิ่งเหมือนกันอย่างหนึ่ง นั่นคือต่างมีรัฐบาลที่ใช้อำนาจเด็ดขาดเหมือนกัน

การปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศสส่งผลสะท้อนมายังอิตาลี ชาวอิตาลีได้รู้ถึงการมีสิทธิที่เท่าเทียมกัน เสรีภาพทางศาสนา อิสระภาพด้านการแสดงออก และรัฐบาลที่ปกครองตนเอง จัดได้ว่าอิทธิพล ครั้งนี้ทำให้ชาวอิตาลีเกิดการตื่นตัวขึ้น แนวความคิดที่จะรวมอิตาลีเป็นผลสืบเนื่องมาจากงานของ จักรพรรดินโปเลียน การที่นโปเลียนเข้าครอบครองอิตาลีสถาปนาอำนาจรัฐของบาลกลางขึ้น เท่ากับ เป็นการทำลายอิทธิพลท้องถิ่นลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งอิทธิพลของสันตปาปา จึงนับเป็นครั้งแรกที่ชาว อิตาลีเรียนรู้ที่จะเป็นชาติ

ความรู้สึกชาตินิยมเป็นสิ่งที่ทำลายได้ยาก ดังนั้นเมื่อมหาอำนาจที่มาประชุมกันที่เวียนนา ในปี ค.ศ. 1815 ที่นำเอาอิตาลีมาเป็นเบี้ยหมากรุกทางการเมืองระหว่างประเทศ เพิกเฉยสิทธิของความ เป็นชาติของชาวอิตาลี ปฏิกริยาจึงเกิดขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่สงครามรวมชาติในระหว่างปี ค.ศ. 1815—1870 จากกองเกรสแห่งเวียนนาทำให้รัฐในแหลมอิตาลีอยู่ภายใต้อิทธิพลของชาวต่างชาติ กล่าว

คือ ออสเตรียจะคุมด้านเหนือโดยผ่านทางเจ้าผู้ครองนครเชื้อสายราชวงศ์แฮปส์เบิร์ก อาทิ ลอมบาร์ดี เวนีเชีย ทัสคานี โมดินา และพามา ฝรั่งเศสจะคุมด้านใต้โดยผ่านทางเจ้าผู้ครองนครเชื้อสายราชวงศ์บูร์บองส์อันได้แก่ เนเป็ลส์ และซิซิลี (The Two Sicilies) ส่วนอิตาลีตอนกลางจะอยู่ภายใต้การปกครองของสันตปาปา อิตาลีจึงมีสภาพเป็น “geographical expression” อีกครั้งหนึ่ง

การปกครองที่เลวร้าย เผด็จการ คอร์รัปชัน ขาดการปฏิรูป การเก็บภาษีสูง และอิทธิ-ต่างชาติทำให้ชาวอิตาลีมีความคิดที่จะรวมตัวกัน แต่เพราะไม่เคยทำงานร่วมกันมาก่อนเลยและขาดความไว้วางใจกันจึงทำให้ขบวนการชาตินิยมอิตาลีไม่แข็งแกร่งเท่าที่ควร สรุปได้ว่าแนวความคิดที่จะรวมชาติมี 3 แบบ คือกลุ่ม republicans federalists และ monarchists ผู้นำของกลุ่มมีปฏิสัมพันธ์กัน ได้แก่ มาซซินี (Giuseppe Mazzini) มาซซินีเป็นนักทฤษฎี พุดปลุกใจคนเก่งมาก และเป็นผู้ร่วมก่อตั้งสมาคมคาโบนาโรตลอดจนก่อตั้งสมาคม “young Italy” ขึ้น เรียกได้ว่าเป็นศาสดาของขบวนการอิตาลี แนวความคิดของกลุ่มนี้ นอกจากจะขับไล่อิทธิพลต่างชาติให้หมดไป ยังต้องการปฏิวัติการปกครองให้มาเป็นแบบสาธารณรัฐ ซึ่งหมายความว่าจะไม่มีการร่วมมือกับพวกชาวยุโรป หรือกลุ่มนิยมกษัตริย์ พวกเฟเดอราลิสต์มีจุดมุ่งหมายจะขับไล่อิทธิพลต่างชาติ หลังจากนั้นจะรวมตัวกันแบบหลวม ๆ แบบ สหพันธรัฐ โดยมีรัฐสันตปาปาเป็นผู้นำ ผู้นำของขบวนการนี้ได้แก่ จีโอเบอร์ตี (Gioberti) กลุ่มการเมืองสุดท้ายคือพวกนิยมกษัตริย์ กลุ่มนี้มีพวกราชวงศ์ชาวยุโรปและคาร์วัวร์เป็นผู้นำ มีจุดมุ่งหมายคล้ายคลึงกับกลุ่มอื่น ๆ คือ จะขับไล่อิทธิพลต่างชาติ แต่หลังจากนั้นจะปกครองประเทศแบบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ ความแตกต่างด้านแนวความคิดทางการเมืองจึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งของความอ่อนแอของขบวนการชาตินิยมอิตาลี

เมื่อมีการปฏิวัติใหญ่ขึ้นในยุโรปปี 1848 ในอิตาลีก็มีการเคลื่อนไหวเช่นกัน ในครั้งนี้ยังได้รับการสนับสนุนจากสันตปาปา การดำเนินจึงเข้มแข็งมากพอควรถึงขนาดคาร์วัวร์พูดว่า “เราขอเพียง Immediate war” และทุกอย่างจะสำเร็จสมความปรารถนา แต่ความไฝ่ฝันของนักชาตินิยมยังคงไร้ผล เมื่อกองทัพของพระเจ้าซาร์ อัลเบิร์ต พ่ายแพ้กองทัพของออสเตรียและถึงแม้ว่ายังยึดอยู่ทุกอย่างก็ยังพังทลายลงเมื่อสันตปาปาโพัสที่ 9 ทำความตกลงยอมขอมกับออสเตรีย (Encyclical of April 1848) แต่ถึงกระนั้นกิตีพระเจ้าซาร์ อัลเบิร์ต พร้อมด้วยนักชาตินิยมจากรัฐอื่น ๆ ยังคงพยายามต่อสู้ต่อไป ทุกอย่างมาสิ้นสุดอย่างแท้จริงเมื่อยังคงพ่ายแพ้ต่อออสเตรียอีกเรื่อย ๆ และในที่สุดต้องยอมเซ็นสัญญาสงบศึก การพ่ายแพ้ครั้งนี้เท่ากับการพ่ายแพ้ของฝ่ายนิยมกษัตริย์ กลุ่มมีปฏิสัมพันธ์ภายใต้การนำของมาซซินีได้ดำเนินการต่อในรูปของการจลาจลซึ่งชักนำเอาเพียงดมองต์เข้าสู่สงครามอีกครั้งหนึ่งเพื่อกู้ชื่อเสียง ผลของการรบที่พ่ายแพ้แล้วซ้ำอีกพระเจ้าซาร์อัลเบิร์ตจึงต้องสละราชย์ให้กับรัชทายาท คือวิกเตอร์ เอ็มมานูเอลที่ 2 เป็นอันว่าสงครามเพื่อเอกราชที่สมบูรณ์แบบครั้งแรกจบลง โดยทุกอย่างยังคงตกอยู่ในสภาพเดิม

การกอบกู้เอกราชที่สมบูรณ์แบบระหว่างปี ค.ศ. 1815—1870 บุคคลสำคัญของขบวนการรวมชาติอิตาลีในช่วงนี้มี 2 ท่าน ได้แก่ คาวัวร์ (Camillo Benso, Count di Cavour) (ค.ศ. 1810-1861) และ กาลิบาลดี (Garibaldi) คาวัวร์เป็นเชื้อสายขุนนางชาวฟิคมองต์เป็นคนมีประสบการณ์มาก เมื่อรุ่นหนุ่มเขาเป็นนักชาตินิยมหัวรุนแรง เป็นผู้ก่อตั้งหนังสือพิมพ์ Risorgimento ซึ่งเป็นกระบอกเสียงของกลุ่มขบวนการรวมชาติอิตาลี จากข้อเขียนของคาวัวร์ แสดงให้เห็นว่าคาวัวร์นิยมระบบการปกครองแบบ Polity ที่เขาเห็นจากอังกฤษ หรือเลื่อมใสในระบบการปกครองแบบรัฐสภานั้นเอง แต่มิได้หมายความว่า จะเห็นระบบรัฐสภาเป็นระบบที่ดีที่สุด “รัฐบาลระบบรัฐสภาก็เหมือนกับรัฐบาลระบบอื่น ๆ คือยังไม่สมบูรณ์ แต่ยังดีกว่าระบบอื่น ๆ”

เพราะเชื่อในลัทธิเสรีนิยมว่าจะรวมชาติอิตาลีได้ ตามโครงการถึงแม้แคว้นชาติเนี่ยจะเป็นศูนย์กลางแต่จะไม่มีมีการผนวกดินแดน เพราะจะไม่มีรัฐบาลไหนเป็นรัฐบาลที่ถูกต้อง ถ้าไม่ได้รับการยินยอมจากผู้อยู่ให้ปกครองชาติเนี่ยจึงจะทำหน้าที่เพียงขับไล่อิทธิพลและกองทัพต่างชาติ ขจัดผู้ปกครองที่กดขี่ แล้วจะเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงประชามติว่าจะเลือกวิถีชีวิตเขาเอง

ข้อเขียนของคาวัวร์ส่วนใหญ่ในหนังสือ Risorgimento เกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจเพราะเป็นแขนงวิชาที่ท่านผู้สนใจมากที่สุด คาวัวร์เคยแสดงแผนการที่ว่า อิตาลีจะรวมกันได้จะต้องพัฒนาเศรษฐกิจให้ดีขึ้นก่อน โดยให้พัฒนาทางการค้า การเกษตร และการอุตสาหกรรม เมื่อเศรษฐกิจดีขึ้นชนชั้นกลางจะมีจำนวนมากขึ้น ชนชั้นกลางเหล่านี้มีความสำคัญมากต่อการพัฒนาประเทศเพราะเป็นชนชั้นที่มีลักษณะเป็นกลาง กล่าวคือ ชนชั้นสูง ผูกพันผลประโยชน์อยู่กับระบบเก่ามากเกินไป ชาวนาที่เชื่อมชิดเกินไปและยิ่งกว่านั้นยังยากจน จนขาดความสนใจสภาพบ้านเมือง ในขณะที่ชนชั้นกลางมีทั้งความฉลาดและความเป็นอิสระซึ่งเหมาะสมที่จะเข้ามาดำเนินการเป็นผู้นำของขบวนการ

ถึงแม้คาวัวร์จะไม่ใช่นักพูดเช่นมาซซินีแต่ก็มีความสามารถเป็นเอกอัครราชทูตได้ แต่ก็เป็นคนใจแข็งและเป็นนักวางแผนที่ดี เขาจึงพูดว่า “I can not make a speech, but I can make Italy” เมื่อเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของฟิคมองต์ในปี ค.ศ. 1852 แผนการรวมชาติก็เริ่มขึ้น ได้ทำการปฏิรูปด้านเศรษฐกิจ ต่อต้านพวกหัวเก่า ตลอดจนอิทธิพลของวัดแคธอลิกอาทิ ใช้อิทธิพลให้รัฐสภามานั่ง Siccardi Laws ในปี 1850 ที่ระบุให้ลดอำนาจของศาสนาให้อยู่เพียงวงจำกัด ห้ามมิให้วัดหรือองค์กรใด ๆ เข้าครอบครองทรัพย์สินโดยไม่ผ่านการเห็นชอบของทางรัฐ การต่อสู้กับวัดแคธอลิกครั้งนี้นับว่าเป็นเรื่องใหญ่ เพราะวัดแคธอลิกมีอำนาจกว้างขวางไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง เศรษฐกิจ หรือสังคม แต่คาวัวร์ก็ได้ชัยชนะในที่สุด

คาวัวร์รู้ดีว่าการรวมชาติเป็นงานใหญ่มาก เพียงแต่รัฐอิตาลีเดิมไม่สามารถจะทำได้เพราะมีอิทธิพลต่างชาติอยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งออสเตรีย ซึ่งมีกองทัพใหญ่กว่าอิตาลีมากนัก จึงต้องอาศัย

มหาอำนาจต่างชาติ และในเมื่อยุโรปแทรกแซงทำให้อิตาลีมีสภาพแตกแยกเช่นนี้ยุโรปจะต้องเป็นผู้รวมอิตาลี และมหาอำนาจที่อิตาลีจะยืมมือมาใช้จะต้องเป็นฝรั่งเศส จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ของฝรั่งเศสมีส่วนเป็นชาวอิตาลี และเมื่อครั้งนโปเลียนลี้ภัยมาอยู่อิตาลีก็เคยเข้าร่วมในขบวนการคาโบนารี ประการที่สอง นโปเลียนได้ชื่อว่าเป็นแชมป์ของพวกชาตินิยม ประการที่สาม เพราะสงครามกับออสเตรียเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ในเมื่อออสเตรียเป็นศัตรูกับฝรั่งเศส การสงครามระหว่างออสเตรียกับฝรั่งเศสจะต้องเป็นสิ่งที่ชาวฝรั่งเศสต้องการ ประการที่สี่ ฝรั่งเศสเองก็ต้องการจะเปลี่ยนแปลงสัญญาปี 1815 ซึ่งเป็นสัญญาที่ฉีกหน้าฝรั่งเศสอยู่มาก การรวมอิตาลีเท่ากับเป็นการเปลี่ยนแปลงสัญญานับคั่งกล่าว และประการสุดท้าย ฝรั่งเศสจะต้องพอใจสินบนที่อิตาลีจะให้ เพราะฝรั่งเศสต้องการแคว้นซาวอยและนีซ ที่มีคนพูดภาษาฝรั่งเศสอาศัยอยู่มากมานานแล้ว

หลังจากการเตรียมตัวภายในเพื่อรับสงครามในอนาคตเป็นที่เรียบร้อยแล้ว คาวัวร์จึงดำเนินงานต่างประเทศได้แก่การทำให้ออสเตรียอยู่โดดเดี่ยว ข้อนี้น่าจะเป็นสิ่งจำเป็นเพราะเพียงมองด้อ่อนแอเกินไปกว่าที่จะรับมือมหาอำนาจยุโรปกลางได้ ยิ่งกว่านั้นต้องหาเสียงสนับสนุนจากมหาอำนาจเพราะถ้าทำไปโดยลำพังจะต้องถูกแรงกดดันจากประเทศมหาอำนาจแน่นอน เนื่องจากการทำลายสถานะเดิม ดังนั้นเพียงมองด้อจะต้องมีบทบาทอยู่ในสภาแห่งยุโรป และออสเตรียจะต้องตกอยู่ในสภาพที่รุกราน แผนการณ์แทรกแซงครั้งแรกเริ่มขึ้นในปี 1853 กรณีนักการเมืองได้ลี้ภัยออกจากลอมบาร์ดีและวีโนเซีย และทรัพย์สินสมบัติของบุคคลเหล่านั้นได้ถูกรัฐบาลออสเตรียยึดไป ถึงแม้ว่าการแทรกแซงของคาวัวร์ครั้งนี้จะไม่ประสบความสำเร็จ แต่ได้แสดงให้เห็นว่าชาวอังกฤษ ฝรั่งเศส และชาวอิตาลีโดยทั่วไปเห็นว่าเพียงมองด้อเป็นแชมป์ของพวกกอดซ์ แผนการณ์ที่สองอันถือว่าเป็นจุดเปลี่ยนแปลง ได้แก่การที่เพียงมองด้อเข้าแทรกแซงในสงครามไครเมียโดยเข้าช่วยฝ่ายพันธมิตร การตัดสินใจครั้งนี้ได้ส่งเสริมเกียรติภูมิของราชวงศ์ซาสซิดีเนีย ทำให้พันธมิตรเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันยังส่งผลในแง่สามารถทำให้ออสเตรียอยู่โดยลำพัง ออสเตรียต้องเสียรัสเซียไป ยังได้ชื่อว่าอกตัญญูและยังเสื่อมเกียรติในฐานะเป็นมหาอำนาจแต่ชาติความแน่นอนมั่นคง

ใน kongress แห่งปารีสปี 1856 ผู้แทนของเพียงมองด้อได้ประกาศถึงความชั่วร้ายของออสเตรียที่ทำกับอิตาลี และร้องขอความช่วยเหลือจากประชาชนของประเทศต่าง ๆ มติมหาชนของอังกฤษถึงกับเอนเอียงเข้าข้างขบวนการชาตินิยมอิตาลีอย่างเต็มที่ เพียงแต่ว่ารัฐบาลอังกฤษยังผูกพันกับสัญญาปี 1815 จึงไม่สามารถจะให้ความช่วยเหลือได้ แต่อย่างน้อยเพียงมองด้อจะได้รับความเห็นกลางจากอังกฤษ ซึ่งคาวัวร์ก็พอใจพอสมควร หลังจากนั้นคาวัวร์จึงหันมาหาฝรั่งเศส จากการเจรจาทางการทูตที่ชาญ

ฉลาด นโปเลียนที่ 3 ถึงกับพูดว่า “อะไรเป็นสิ่งที่เราจะทำให้italiaได้บ้าง” และอีก 3 ปี ค่อมานุคคลที่สำคัญทั้งสองได้มาพบปะกันอย่างลับ ๆ ที่ Plombières ซึ่งจักรพรรดินโปเลียนได้ให้คำสัญญาว่าจะช่วยเหลือitalia ทั้งนี้italiaจะให้แคว้นชาวออยแ่งฝรั่งเศสเป็นค่าตอบแทน

ถึงแม้ว่าเหตุการณ์จะมีผลมาถึงขนาดนี้ คาวัวร์ก็ยังไม่ได้มีแผนการแน่นอนจนถึงขั้นจะรวมitaliaทั้งหมด เนื่องจากมีผู้เกี่ยวข้องอยู่อีกมาก อาทิ สันตปาปา หรือ กษัตริย์เชื้อสายราชวงศ์บูร์บองส์ที่เนเปิ้ล เป็นต้น การเจรจากับนโปเลียนจึงนับได้ว่ามีจุดมุ่งหมายที่ไม่กระจ่างชัดว่าจะรวมรัฐitaliaเดิมทั้งหมด หรือเพียงแค่จะขับไล่อิทธิพลออสเตรียแต่เพียงประการเดียว อย่างไรก็ตามเมื่อข้อตกลงนี้กระจายออกไปภายในเวลาเพียง 6 เดือน นโปเลียนทรงตรัสกับทูตออสเตรียว่า “เรามีความเสียใจที่สัมพันธภาพของเราทั้งสองไม่ดีเหมือนเช่นเดิม” มิใช่แต่เพียงฝรั่งเศสที่เปิดเผยทำที่ว่าจะช่วยขบวนการชาตินิยม ยังมีประชาชนชาวยุโรปเดินทางเข้ามาช่วยอีกด้วย ดังนั้นจึงเหลือเพียงวิกฤตการณ์ที่จะนำไปสู่จุดจบ

สำหรับคาวัวร์เองต้องการให้มีวิกฤตการณ์ขึ้นในเวลาเร็วที่สุด เนื่องจากสำนักถึงอารมณ์ที่ผันแปรของจักรพรรดิฝรั่งเศสก็ รู้ถึงสภาพการภายในที่ยุ่ยยากของฝรั่งเศส ซึ่งฝ่ายแคทอลิกอาจจะใช้อิทธิพลถึงฝรั่งเศสออกมาจากเหตุการณ์ได้ นับว่าเป็นการคาดหมายที่มีมูลความจริง รัฐบาลฝรั่งเศสเปิดเผยทำที่ว่าจะจะมีการเรียกประชุมมหาอำนาจ อันเป็นสิ่งที่สุดท้ายที่คาวัวร์จะทำ เพราะว่าในที่ประชุมจะถือนโยบายสองประการคือ การรักษาสถานะเดิมและคล้อยแห่งอำนาจ ซึ่งไม่มีทางที่จะทำให้จุดมุ่งหมายของกลุ่มชาตินิยมสำเร็จลงได้

นับได้ว่าออสเตรียเองเป็นฝ่ายก่อเรื่อง พวกหัวรุนแรงหรือกลุ่มผู้นิยมสงครามเรียกร้องให้รัฐบาลดำเนินการขั้นรุนแรง เมื่อคำขาดของรัฐบาลออสเตรียมาถึงคาวัวร์ เขาถึงกับอุทานออกมาด้วยความยินดีว่า “we have made history” ยิ่งกว่านั้นออสเตรียยังกระทำสิ่งไม่น่าเชื่อเพิ่มขึ้นอีก คือประกาศสงคราม สงครามอุบัติขึ้นโดยออสเตรียรุกรานเพียงคมองต์ในเดือนเมษายน ของปี 1859 กองทัพผสมฝรั่งเศสพิชิตมองต์มีชัยครั้งสำคัญที่ Magenta และ Solferino แต่ก่อนเนื้อหาที่เพียงคมองต์กำลังจะเข้าปากต้องมาหลุดไปเสียอีกเหมือนโปเลียนสั่งถอนตัว ฝรั่งเศสแยกทำสัญญาสงบศึกกับออสเตรีย (Peace of Villafranca) ในเดือนกรกฎาคมปี 1859 และเพียงคมองต์จะได้รับลอบมาบิดามสัญญาชุริค แต่พิชิตมองต์ต้องการมากกว่านั้น

การกระทำครั้งนั้นของนโปเลียนได้รับการวิพากษ์วิจารณ์กันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องความไม่แน่นอนของอารมณ์ แต่พระองค์ก็มีเหตุผลเช่นกัน ปรัสเซียทำที่ว่าจะอาจจะเข้าแทรกแซง เนื่องจากปรัสเซียจะต้องเกรงว่าฝรั่งเศสจะขยายพรมแดนเข้ามายังลุ่มแม่น้ำไรน์ และถ้าถึงแม้ฝรั่งเศสจะเอา

ชนะปรัสเซียและออสเตรียได้ การทำให้ออสเตรียแพ้อย่างย่อยยับเป็นสิ่งที่ไม่น่าไว้วางใจ เพราะจะทำให้เสียดุลย์แห่งอำนาจในยุโรปขึ้น การพ่ายแพ้ของออสเตรียจะมีผลทำให้อิตาลีมีสภาพเป็นมหาอำนาจ ซึ่งการที่มีมหาอำนาจตั้งอยู่ประชิดพรมแดนฝรั่งเศสเป็นสิ่งที่ไม่น่าไว้วางใจ นโปเลียนทรงพอพระทัยที่จะให้ราชวงศ์ซาสซันีมีอิทธิพลอยู่ทางตอนเหนือเท่านั้น ส่วนด้านตอนกลางและตอนใต้ของอิตาลีจะต้องเป็นเช่นเดิม ยิ่งกว่านั้นถ้าปล่อยให้คาวัลร์ดำเนินงานไว้เต็มแผนการณ์ กลุ่มแคธอลิกภายในฝรั่งเศสจะต้องมีปฏิกิริยา เพราะว่าเท่ากับเป็นการคุกคามรัฐสันตปาปา ประการสุดท้าย ฝรั่งเศสก็ไม่ได้ประโยชน์อะไรมากมายนัก

คาวัลร์มิดหวังจนลาออกจากตำแหน่ง ซึ่งดูเหมือนว่าทุกอย่างจะจบสิ้นลง แต่ความรู้สึกชาตินิยมของชาวอิตาลีขึ้นสูงมากเสียแล้ว นักชาตินิยมจึงยังคงคิดจะสู้ต่อไป ถึงแม้จะเป็นโดยลำพัง ซึ่งทุกคนก็คิดว่าเป็นของดีที่พึ่งตนเอง ขณะเมื่อการรบครั้งแรกยังติดพันกันอยู่ ได้มีการปฏิวัติขับไล่ผู้ปกครองในแคว้นตอนกลางของอิตาลี เหตุการณ์นี้อยู่ภายใต้การดำเนินงานของ National Society โดยมีคาวัลร์เป็นผู้ให้การสนับสนุน เมื่อเหตุการณ์มาผันแปรไป รัฐเหล่านั้นอันได้แก่ พามา ทัสคานี โมดีนา และ โรมแบกนา (เป็นส่วนหนึ่งของรัฐสันตปาปา) ก็ยังคงปฏิเสธที่จะรับผู้ปกครองคนเก่า เหตุการณ์ทำท่าจะรุนแรงขึ้น อังกฤษ (พาลเมอสตัน) จึงเข้ามาเกี่ยวข้อง ได้ใช้อิทธิพลบังคับให้มหาอำนาจยอมให้มีการลงประชามติ ฝรั่งเศสจำต้องยอมตามเพราะไม่ต้องการจะเสี่ยงทำสงครามอีกต่อไป ผลปรากฏว่ารัฐเหล่านั้นได้ประกาศเข้าร่วมกับราชวงศ์ซาสซันี อย่างไรก็ตามฝรั่งเศสยังคงได้หนี้และชาวอิตาลี (ด้วยการลงประชามติและจากการสมยอมของคาวัลร์)

ระยะนี้สายตาของขบวนการชาตินิยมจับอยู่ที่เนเป็ลส์และซิซิลี (The two Sicilies) เนเป็ลส์อยู่ภายใต้การปกครองของกษัตริย์เชื้อสายราชวงศ์บูร์บองส์ ซึ่งนอกจากจะเป็นคนอ่อนแอ ไร้ความสามารถแล้วยังขาดคนนิยมอีกด้วย แต่แรงผลักดันประการสำคัญก็คือพลังชาตินิยม ดังนั้นการกบฏจึงเกิดขึ้นในเกาะซิซิลีต้นปี 1860 ฝ่ายกบฏได้เรียกร้องขอความช่วยเหลือจากทางเหนือ กาลิบัลดีผู้นำที่สำคัญอีกผู้หนึ่งของขบวนการชาตินิยมพร้อมด้วยทหารที่มีฉายาว่า “Red Shirts” ประมาณพันคนได้เข้าแทรกแซง โดยยกพลขึ้นบกที่มาร์ซาล่า (Marsala) ในวันที่ 11 มีนาคม ค.ศ. 1860 หลังจากนั้นก็เข้าสู่พาเลโม (Palermo) และซิซิลี กาลิบัลดีเข้าควบคุมสถานการณ์โดยนำระบอบการปกครองแบบเผด็จการเข้ามาใช้ แต่ยังไม่ประกาศว่าอยู่ในนามของพระเจ้าวิกเตอร์เอมมานูเอลแห่งเพียดมอนต์ การปกครองเผด็จการเป็นจุดต่างของพวกชาตินิยม ประชาชนมีความรู้สึกขมขื่นต่อการปกครองที่เข้มงวดนี้มาก ถึงขนาดว่าพวกกรีกชาดกลุ่มเล็กกลุ่มหนึ่งได้พยายามเข้าขัดขวางแต่ก็ต้องถูกปราบปรามลง

วันที่ 7 กันยายนของปี 1860 ชาวเมืองเนเป็ลส์ได้ให้ความสนับสนุนกองทัพภายใต้การนำของกาลิบัลดีจนทำการยึดเมืองได้สำเร็จ เมื่อเหตุการณ์ขยายวงกว้างออกมาเช่นนี้ จึงมาถึงปัญหาที่

ว่า จะทำอย่างไรกับดินแดนที่ได้มาใหม่นี้ จุดนี้เองที่ทำให้คาเวิร์ (กลับเข้ามารับตำแหน่งใหม่) เริ่มกังวลใจ เนื่องจากเกรงว่ากาลิบัลดีจะนำทัพบุกเข้าไปในโรม จึงจำต้องเข้าแทรกแซง วิคเตอร์เอมมานูเอลได้นำทัพเข้าไปยังรัฐสันตปาปา เข้าควบคุม Umbris และ Marches แต่หลักเสียงที่จะเข้าโรมหลังจากนั้นจึงเข้าสู่เนเปิ้ลส ขณะนี้เองรัฐสภาของชาติเนียได้ออกเสียงให้ผนวกเนเปิ้ลสกับซิซิลี จึงมีการจัดให้ประชาชนในสองรัฐดังกล่าวทำการออกเสียงประชามติ ซึ่งผลปรากฏว่ารัฐต่าง ๆ เหล่านี้ออกเสียงขอเข้าร่วมกับชาติเนีย ค.ศ. 1860 พระเจ้าวิกเตอร์เอมมานูเอลจึงได้รับการสถาปนาให้เป็นกษัตริย์แห่งอิตาลี โดยการยอมรับของรัฐสภาอิตาลีซึ่งมาพบกันเป็นครั้งแรกที่เมืองตูริน ส่วนกาลิบัลดีได้หลีกทางให้ด้วยการลาออกจากการเป็นผู้ปกครอง จึงเป็นอันว่าความไฝฝันที่จะเป็นชาติอิตาลีของมาซซินี กาลิบัลดี และคาเวิร์เป็นจริงขึ้น

อย่างไรก็ตามการรวมประเทศอิตาลียังคงไม่สมบูรณ์ เพราะยังเหลืออีก 2 แคว้น คือ วินีเซียและโรม ทหารของออสเตรียยังอยู่ในวินีเซีย ส่วนสันตปาปาก็ยังอยู่ในโรม เมื่อครั้งที่คาเวิร์อยู่ในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้เคยพูดว่า “ถ้าไม่มีโรมเป็นเมืองหลวง การรวมอิตาลีก็ยังไม่เสร็จสมบูรณ์” และยืนยันว่า “A free church in a free State” สถาบันศาสนาจะต้องเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ และปล่อยให้งานด้านการเมืองเป็นของทางรัฐ มิใช่จะมาก้าวกำกักันเช่นนี้ทายาทของคาเวิร์ (Ricasoli) ก็ยืนยันว่า “To go to Rome” เช่นกัน

ปฏิกริยาจากทางวัดแคธอลิกก็มีเช่นกัน สันตปาปาไพโอที่ 9 ได้ปฏิเสธที่จะยอมรับประเทศอิตาลีที่เกิดขึ้นใหม่ โดยอ้างว่าไม่ถูกต้อง เนื่องจากเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิวัติ อย่างไรก็ตามทางด้านรัฐถึงแม้จะต้องการผนวกกรุงโรมอย่างมากยังคงไม่กล้าเสี่ยงทำสงคราม เพราะถ้าสงครามเกิดขึ้น มิใช่ อิตาลีจะรบกับฝรั่งเศส หรือออสเตรียเท่านั้น แต่จะเป็นกลุ่มประเทศแคธอลิก ทางรัฐจึงตัดสินใจว่าจะรอเวลาที่เหมาะสมแต่การรอเป็นสิ่งที่กาลิบัลดีทนไม่ได้ ใน ค.ศ. 1862 กาลิบัลดีจึงนำทัพเข้าโรม อิตาลีต้องรีบส่งกองทัพอเข้ามาสกัดกั้น จนเกิดเป็นการปะทะกันขึ้นซึ่งในครั้งนั้นกาลิบัลดีได้ถูกยิง ทำให้เขาเสียใจมาก จึงไม่ยุ่งเกี่ยวกับขบวนการชาตินิยมอีกเลย

ความหวังของนักชาตินิยมอิตาเลียนมาสัมฤทธิ์ผลเมื่อเกิดสงครามรวมชาติเยอรมัน กล่าวคือ อิตาลีได้วินีเซียเพราะเข้าช่วยปรัสเซียในสงครามเจ็ดสัปดาห์ และเมื่อเกิดสงครามฝรั่งเศส-ปรัสเซีย ในปี 1870 ฝรั่งเศสได้ถอนทหารออกจากโรม อิตาลีจึงได้โอกาสงามที่จะส่งทัพเข้ากรุงโรม (20 กันยายน ค.ศ. 1870) และผลจากการออกเสียงประชามติที่มีคะแนนเสียง 134,000 ต่อ 1,500 เสียง โรมจึงเข้าร่วมกับอิตาลี และรัฐสภาก็ได้ประกาศผนวกโรมตลอดจนสถาปนากรุงโรมขึ้นเป็นเมืองหลวงของประเทศ เป็นอันว่าอิตาลีจะไม่มีสภาพเป็น “geographical expression” อีกต่อไป